

Handel grootste voor insleep van dierziekten

De dierziektebestrijding in Nederland en Vlaanderen is goed geregeld. Screening en vaccinatie krijgen veel aandacht, maar ook de aandacht voor bioveiligheid groeit op de veebedrijven. Ziekte-insleep, vooral via handel en verzamelingen, loert echter om de hoek.

TEKST WIM VEULEMANS

Ongeveer 88 procent van de Vlaamse bedrijven is vrij van ibr, 98 procent is vrij van bvd. Daarmee scoort Vlaanderen met zijn bestrijdingsprogramma goed. Ook de Nederlandse rundveehouderij heeft een plan om ibr en bvd aan te pakken. De landelijke aanpak startte in Nederland iets meer dan een jaar geleden. Maar alleen melkveebedrijven dienen zich, afhankelijk van hun zuivelonderneming, aan te melden voor een bestrijdingsprogramma voor ibr en bvd. De meeste zuivelondernemingen hebben dat in hun leveringsvoorwaarden opgenomen. Niet-melkleverende bedrijven kunnen ervoor kiezen of ze deelnemen aan de landelijke aanpak van ibr en bvd. Maar de hoge status, met veel bedrijven die vrij zijn van ibr en bvd, houdt ook in dat de aandacht naar herinfectie en dus bioveiligheid hoog dient te zijn. Zo bestaat de kans op de herinsleep van ziekten; vooral de handel van dieren en de aanwezigheid op verzamelingen vormen een groot risico. Ook zijn er risico's met introductie van andere dierziekten. Zo vormt de wereldhandel in goederen en dieren, maar ook de mobiliteit van mensen een risico. Tot slot dreigt ook het veranderende klimaat deuren open te gooien voor nieuwe ziekten.

Handel en verzamelingen bedreigend

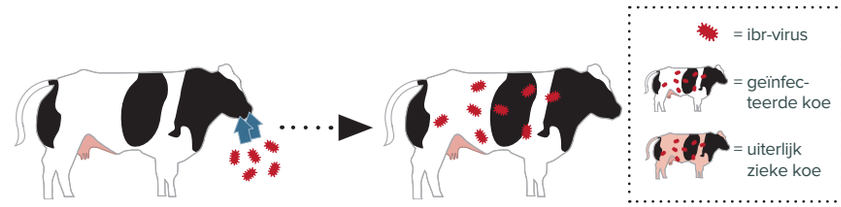
Sinds 2007 gaat België de strijd aan met ibr. Eerst vrijwillig, maar in 2012 werd het ibr-bestrijdingsprogramma verplicht voor alle rundveehouders. Daarmee wil België ibr volledig uitroeien.

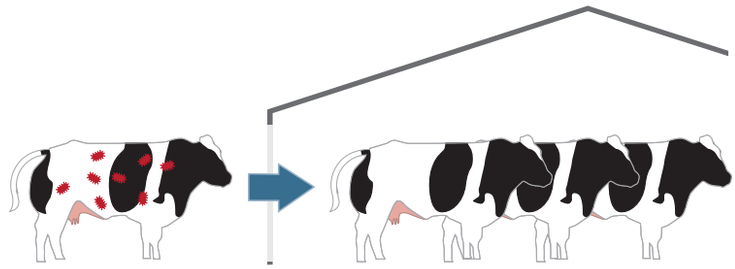
Screening en vaccinatie zijn een belangrijk onderdeel van het Belgische bestrijdingsprogramma. Daarbij is het de bedoeling dat bedrijven die nu nog het I2-statuut hebben – verplichte vaccinatie en jaarlijkse screening – doorgroeien naar een I3-statuut. Dat laatste statuut betekent dat het bedrijf vrij (seronegatief) is van het wildvirus van ibr, maar dat vaccinatie toegelaten is. Een jaarlijkse steekproef blijft verplicht voor behoud van dit vrije statuut. Begin juni 2019 lag het aantal bedrijven met een I3-statuut in Vlaanderen op 88 procent (zie tabel 1). Het aantal bedrijven dat volledig vrij is van ibr, dus ook niet meer vaccineert en vrij is van vaccinatie-antistoffen (I4), bedroeg 0,6 procent.
Voor elk van deze ibr-statuten geldt een aantal regels. Zo mogen bedrijven met een I2-statuut geen dieren verhandelen naar bedrijven met een I3- of I4-statuut. Afvoer naar een veebeslag met een lager statuut is wel mogelijk. Op die manier wil België de kans op ziekte-insleep van besmette dieren op ibr-vrije bedrijven zo veel mogelijk beperken. De voorbije maanden zijn op een aantal Vlaamse bedrijven met een I3-statuut ibr-dragers aangetroffen. Door deze herinsleep werden ook andere aanwezige dieren besmet en verloren de bedrijven hun I3-statuut. Bovendien mogen besmette dieren niet meer naar de handel.
In Nederland publiceert de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) elk kwartaal de monitoringsflyer rundvee. In het vierde

Besmetting met ibr-virus **binnen het bedrijf**

Bij ibr schuilt het gevaar in latent met ibr besmette koeien, koeien die het virus bij zich dragen. Zij slaan het virus op in zenuwknopen en gaan het virus weer verspreiden als er stress is of de weerstand vermindert.

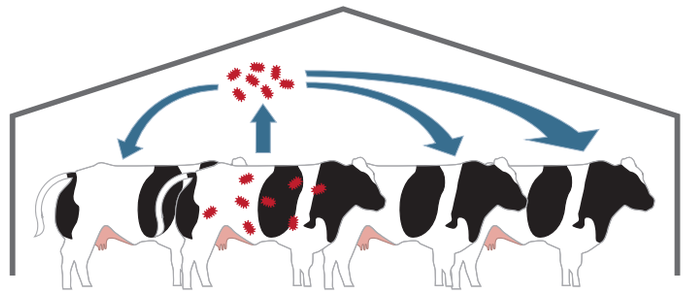

1 Een koe die geïnfecteerd is met het ibr-virus, houdt het virus altijd bij zich. Het is heel goed mogelijk dat de koe niet eens ziek wordt van de besmetting.

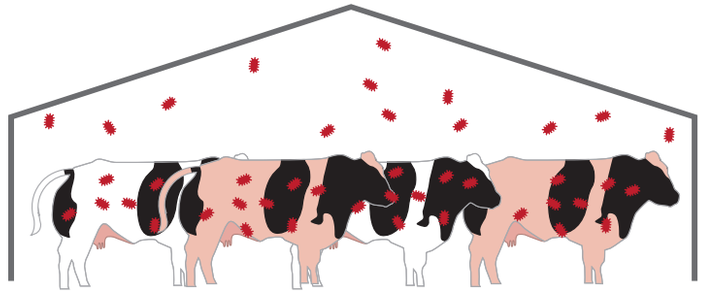

2 Het grootste risico voor de insleep van ibr is de aanvoer van een geïnfecteerd dier. Omdat het dier vaak uiterlijk niet ziek is, kan het ongemerkt het virus in een veestapel brengen.

BIJ **STRESS**

3 Een koe die latent met ibr is besmet, zal bij stressmomenten of bij verminderde weerstand – bijvoorbeeld rondom het kalven – het ibr-virus weer gaan uitscheiden.

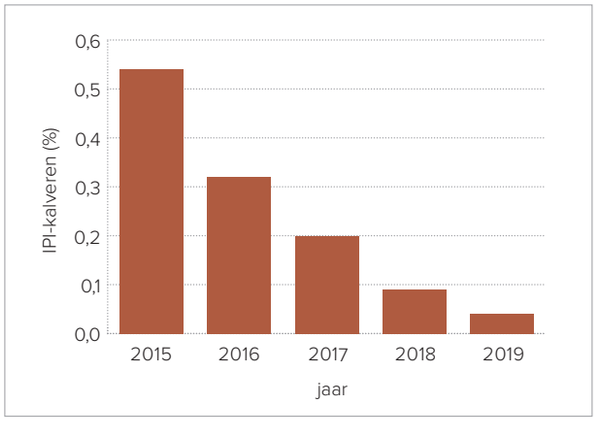
4 Het hele koppel raakt besmet met ibr. De ziekteverschijnselen kunnen sterk variëren van ‘niets aan de hand’ tot en met veel sterfte.

Tabel 1 – Percentage bedrijven en runderen volgens hun statuut (bron: DGZ)

ibr-statuut	bedrijven (%)	runderen (%)
I2	10,8	13,6
I2D	0,6	0,08
I3	88,0	85,3
I4	0,6	0,3
I1	0,4	0,03
I2-afmest	1,2	1,37

kwartaal van 2018 steeg het percentage melkveebedrijven met een ibr-vrijstatus en ibr-onverdachtstatus naar 77 procent, een jaar eerder was dit nog 67 procent. Bij niet-melkleverende bedrijven was dat 21 procent.
Latente dieren zijn bovendien 'bommetjes' in een veestapel. Bij stress of verminderde weerstand gaan deze dieren het virus weer uitscheiden en op die manier andere dieren besmetten (zie schema pagina 9).

Figuur 1 – Percentage IPI-kalveren per jaar vastgesteld in Vlaanderen (bron: DGZ)

Vaccinatie kan veel helpen. 'Er wordt momenteel op populatieniveau minder gevaccineerd tegen ibr omdat veel vrije bedrijven gestopt zijn met vaccineren', stelt Koen De Bleecker, dierenarts herkauwers bij Dierengezondheidszorg Vlaanderen (DGZ). 'Deze verhoogde gevoeligheidsgraad in de populatie houdt in deze fase van het programma een mogelijk risico in.' De risico's op herinsleep van het virus op vrije bedrijven liggen volgens De Bleecker vooral in de aankoop van dieren. Recentelijk werd een aantal vrije bedrijven opnieuw besmet door deelname aan een prijskamp. 'De dieren die aan verzamelingen deelnemen, zijn dan wel vrij getest op ibr, maar in de periode tussen bloedafname en deelname kan er toch altijd iets fout lopen. Deze recente casus heeft ons geleerd dat het risico van een verzameling toch nog steeds bestaande is.'
De Bleecker stelt dat bij ongeveer 90 procent van de bedrijven die hun ibr-statuut hebben verloren, dit een gevolg was van de aankoop van dieren. 'In België kennen we heel veel dierbewegingen', verduidelijkt De Bleecker. 'In Vlaanderen alleen al hebben we ongeveer 220.000 verhandelingen van dieren per jaar. Daarbij komt nog eens dat de wet momenteel toelaat dat de dieren tot maximum dertig dagen in de handel kunnen vertoeven zonder op naam van een aankopend bedrijf geregistreerd te worden via een aankooponderzoek. Een dier kan dus op verschillende markten of in verschillende handelaarsstallen geweest zijn alvorens het weer op een beslag bij een veehouder aangemeld wordt. In die tussentijd is er risico op vermenging met een mogelijk besmet dier.'

De Trojaanse koe

Een paar jaar na de opstart van het ibr-programma ging op 1 januari 2015 in België ook een verplicht bestrijdings-

Honderd jaar Gezondheidsdienst voor Dieren in Nederland

De Nederlandse Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) vierde onlangs zijn honderdjarig bestaan. Ter gelegenheid van dit jubileum bracht koning Willem-Alexander een bezoek aan de GD. Ook had het vakblad Veeteelt een gesprek met algemeen directeur Ynte Schukken. Schukken blikt in het interview niet alleen terug op honderd jaar dierziektebestrijding in Nederland, maar staat ook stil bij een aantal actuele dossiers. Schukken stelt veel belang in het werk van de GD. 'Goede diergezondheid geeft een license to produce in ons eigen land, maar draagt ook bij aan het imago in het buitenland.'
In het interview wordt ook de andere visie op dierziektebestrijdingsprogramma's in Nederland tegenover België genoemd. In Nederland zijn dierziektebestrijdingsprogramma's als ibr en bvd vrijwillig. 'Verplichten door de overheid zal wellicht sneller zorgen voor een vrije status, maar werkt wel demotiverend in de ondernemersvrijheid.'
De GD-directeur wijst wel op het belang van het collectief aanpakken van dierziektebestrijding. 'Zeker bij infectieziekten ben je nergens als je de bestrijding niet collectief aanpakt.'

Dragerkalveren verspreiden bvd

Het grootste gevaar voor de verspreiding van bvd vormt een besmetting bij een koe tussen de 30 en 120 dagen van de dracht. Het kalf zal een zogenaamd dragerkalf worden en voortdurend veel bvd-virus uitscheiden. Ondanks dat dragerkalveren het minder goed doen in de opfok, kalft tien procent toch nog zelf af en ook die kalveren zijn dragers.

1. Het grootste gevaar voor de insleep van bvd vormt de besmetting van een koe tussen de 30 en 120 dagen van de dracht.
2. Het bvd-virus infecteert de koe en het kalf.
3. De koe doorstaat de bvd-besmetting, kalveren die levend geboren worden, zijn ogenschijnlijk gezond.
4. De moederkoe bouwt antistoffen op tegen bvd. Het kalf blijft zolang het leeft veel virus uitscheiden en andere dieren besmetten.

programma tegen bvd van start. Dat programma kwam er mede op vraag van de sector en ging in een eerste fase op zoek naar persistent besmette nieuwgeboren kalveren, de zogenaamde IPI's. Elk nieuwgeboren kalf werd voortaan – via een bvd-oormerk – onderzocht op de aanwezigheid van het bvd-virus. Wanneer het kalf negatief test, krijgt het een statuut 'IPI-vrij door onderzoek' en kan het eventueel verhandeld worden. Test het kalf positief op bvd, dan krijgt het een 'IPI-statuut'. Het IPI-kalf dient verplicht binnen 45 dagen na het verwerven van het IPI-statuut geëuthanaseerd te worden. Bvd-dragers zijn immers de belangrijkste besmettingsbron voor het bvd-virus. Een positieve uitslag bij een kalf geeft ook het 'IPI-verdacht statuut' aan de moeder. Nader bloedonderzoek moet dan verder bepalen of de moeder vrij is dan wel besmet.
Het percentage bedrijven dat via IPI-onderzoek vrij bleek van bvd, bedroeg vorig jaar 87,5 procent, zo blijkt uit de cijfers van DGZ. In 2018 werden slechts 454 IPI-dieren, dieren die permanent bvd-virus uitscheiden, gedetecteerd. Dat is amper 0,09 procent van alle geboren dieren in 2018. In 2019 is het aantal vaststellingen nog verder gedaald tot 0,04 procent van het aantal geboren kalveren. (zie figuur 1, pagina 10)
De monitoringsflyer van GD geeft aan dat in het laatste kwartaal van 2018 het percentage bedrijven met een bvd-vrijstatus en bvd-onverdachtstatus groeide van 59 procent in het laatste kwartaal van 2017 naar 76 procent, bij niet-melkleverende bedrijven is dit 17 procent.
Koen De Bleecker ziet ook de bestrijding van bvd in Vlaanderen de goede kant uitgaan. 'Het aantal nieuwe besmettingen ligt momenteel op één of twee per maand', vertelt de dierenarts. Maar hij maant toch tot voorzichtigheid. 'De grote boosdoeners voor bvd zijn de "Trojaanse koeien", drachtige dieren die vrij tekenen op bvd, maar wel een besmet kalf dragen.' Het kalf wordt vlak na de geboorte wel getest, maar kan er tot 45 dagen blijven staan en als de bioveiligheid niet goed is, kan het virus zich zo verder op het bedrijf verspreiden. Een andere oorzaak van herinsleep van bvd kan de import van bvd-besmette dieren uit het buitenland zijn. Ook erfbetreders kunnen een rol spelen bij herintrede van het virus op een bedrijf.

Neospora belangrijkste oorzaak van abortus

DGZ analyseerde vanuit gegevens uit het abortusprotocol dat neospora een van de belangrijkste infectieuze veroorzakers is van abortus. In 2018 testte bijna 10 procent van alle serummonsters positief, in het kader van abortusonderzoek lag dit percentage nog wat hoger op 14,8 procent. Veehouders zijn immers verplicht om elke abortus bij runderen te laten onderzoeken. Naast een officieel onderzoek op brucellose richt het abortusprotocol zich ook op de meest gangbare infectieuze oorzaken van abortus als neospora, blauwtong, schmallenberg, bvd et cetera.
In het vierde kwartaal van 2018 werd in Nederland een infectie met neospora aangetoond in 6 procent van de ingezonden verworpen vruchten bij GD.
Volgens Koen De Bleecker zijn besmette koeien de grootste risicofactor. Zij kunnen de parasiet immers in het merendeel van de gevallen doorgeven aan hun ongeboren kalf. Bovendien heeft een besmette koe drie tot zeven keer meer kans om te verwerpen. 'Het overgrote deel van de besmettingen, ongeveer 80 procent, is terug te brengen tot een besmetting van koe op ongeboren kalf', betoogt De Bleecker. 'Slechts 20 procent is te wijten aan de hond.' Daarmee gaat hij niet voorbij aan het feit dat het 't best is om de hond uit de stal te houden. Even belangrijk kan het zijn om de positieve familielijnen op te sporen.
In het kader van het abortusprotocol werd in 2018 bij twee runderfoetussen het schmallenbergvirus geconstateerd. Recent verloor België zijn blauwtongvrije status, wat gevolgen had voor de handel van dieren naar vrije landen als Nederland. Vaccineren is mogelijk en vrijwillig.

'The new kids in town'

De voorbije jaren kreeg een aantal nieuwe dierziekten meer aandacht in Nederland en Vlaanderen. Een daarvan

Nieuwe Europese wetgeving op komst

De dierziektebestrijding wordt op Europees niveau geregeld, de individuele lidstaten zijn verantwoordelijk voor de concrete invulling en het toezicht. Momenteel wordt op Europees niveau een nieuwe 'Animal Health Law' uitgewerkt. Deze zal in de toekomst bepalen hoe dierziektebestrijding in de lidstaten aangepakt moet worden. Welke accenten hierin komen te liggen, ligt nog niet volledig vast, de grote lijnen zijn ondertussen al uitgezet.

Tweede editie **Bioveiligheid Award**

Dierengezondheidszorg Vlaanderen (DGZ) organiseert dit jaar een tweede editie van de DGZ Bioveiligheid Award. Hiermee wil DGZ veehouders die inspanningen leveren op het gebied van bioveiligheid, aanmoedigen. Veehouders die naar de bioveiligheid op hun bedrijf diverse acties en maatregelen ondernemen, kunnen zich hiervoor inschrijven. De inschrijvingsperiode wordt eind juni afgesloten.
Meer informatie is te vinden op **www.mijnmaniervanwerken.be**

is Mycoplasma bovis, een bacterie die zowel bij melk- als vleesvee ernstige (economische) gevolgen kan hebben. Niet alleen zorgt die bij kalveren voor ontstekingen aan luchtwegen, middenoor (scheve kopstand) en gewrichten. Recent werd ook vastgesteld dat de bacterie complicaties kan geven bij de wondgenezing na een keizersnede.
In de winter van 2014 onderzocht DGZ honderd vleesveebedrijven op de aanwezigheid van Mycoplasma bovis, telkens met vijf stalen per bedrijf. Het resultaat wees uit dat op 21 procent van de bedrijven minstens één dier seropositief testte. De Bleecker geeft aan dat de cijfers aangaande mycoplasma nog beperkt zijn, maar hij merkt wel dat de prevalentie ogenschijnlijk stijgt. Ook hier wijst hij op de mogelijke insleep van de bacterie bij de aankoop van dieren, zeker op sterk groeiende bedrijven. Hij wijst erop dat insleep ook kan via besmette, ongepasteuriseerde melk of via erfbetreders. Bovendien geeft hij aan dat onderzoek heeft uitgewezen dat bedrijven die werken met een eigen dekstier, bijna vijf keer meer kans hebben op een positief resultaat bij onderzoek op Mycoplasma bovis.
Besnoitiosis is een andere 'new kid in town' – de parasiet lijkt op Neospora – die de voorbije jaren aan een sterke opmars bezig is en die oprukt vanuit het zuiden. Besnoitiose kwam in het verleden voornamelijk voor in Afrika en rukt op naar het noorden van Frankrijk. Vastgesteld is dat slechts een kleiner percentage van de besmette dieren effectief ziekteverschijnselen ontwikkelt. Deze dieren vormen wel een vorm van besmetting. Een klein aantal dieren ontwikkelt symptomen. In de eerste fase krijgen de dieren koorts, later ontstaat er oedeem in de voorhand, de kop en de uier. Na een vijftal weken ontwikkelt zich dan de chronische fase, waarbij huidontsteking ontstaat die vaak zeer pijnlijk is voor het dier. De huid wordt hard, dik en vaak perkamentachtig. De handel is de grootste risicofactor, maar de ziekte wordt via verschillende vectoren als de stalvlieg overgedragen. Bij DGZ loopt op dit moment een project waarbij dieren bij import uit risicogebieden serologisch getest worden. Uit deze analyses werden tot nu toe twee dieren gevonden die seropositief testten. Beide dieren hadden echter geen klinische verschijnselen.

Beter voorkomen, moeilijk te genezen

De bestrijding van een aantal dierziekten is dan wel vaak nationaal georiënteerd, ook op bedrijfsniveau kan een vleesveehouder verschillende maatregelen nemen. Allereerst is een adequaat aankoopprotocol bijzonder nuttig. Aangekochte dieren kunnen makkelijk en snel serologisch onderzocht worden op antistoffen, maar ook het vermijden van aankoop van dieren uit risicogebieden en de nodige quarantaine voor nieuwe dieren kunnen de kans op ziekte-insleep al beperken. Ook erfbetreders vormen een risico voor ziekte-insleep, zij komen immers op verschillende bedrijven. De bioveiligheid op het bedrijf verdient dan ook bijzondere aandacht. Zo horen bedrijfskleding en laarzen standaard op het bedrijf aanwezig te zijn voor bezoekers, net als een parking buiten het bedrijf, een eventuele hygiënesluis of een ontsmettingsmat. |

Samenvatting

– De evolutie van het aantal ibr- en bvd-vrije bedrijven verloopt gunstig in Vlaanderen.
– Handel en verzamelingen van dieren brengen wel risico's met zich mee.
– Een aantal minder bekende ziekten als besnoitiosis dreigen.
– Aandacht voor de bioveiligheid op het bedrijf is cruciaal.